

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Problematika bezdomovectví a jeho motivace

bakalářská práce

Autor práce: Anne Cejpová
Studijní program: Rehabilitace
Studijní obor: Prevence a rehabilitace sociální patologie

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Zášková, CSc.

Datum odevzdání práce: 12.8.2013

Abstrakt

Fenomén bezdomovectví představuje extrémní projev sociální exkluze a chudoby. Bezdomovců stále přibývá, společně například s nárůstem nezaměstnanosti a s tlakem a vysokými nároky moderní společnosti na jednotlivce. Má bakalářská práce se zabývá vnitřními a vnějšími faktory, které vedou ke vzniku tohoto jevu, dále potom vnitřními a vnějšími faktory, které napomáhají k návratu do společnosti.

V úvodní teoretické části jsem se věnovala přiblížení problematiky bezdomovectví - definování pojmu, typologii a příčinám vzniku, navázala jsem motivací a průběhem změny chování klienta a část zakončila formami a druhy sociální práce s touto skupinou klientů.

V následující empirické části jsem se zabývala příčinami vzniku bezdomovectví a motivací klientů ke změně jejich životního stylu.

Pro výzkum k mé bakalářské práci jsem využila kvantitativní metodu. Data jsem sbírala prostřednictvím vlastně sestaveného dotazníku u klientů Nízkoprahového denního centra pro lidi bez domova v Brně.

Z výsledků mého šetření plyne, že nejčastější příčinou vedoucí k bezdomovectví jsou materiální důvody spojené se ztrátou zaměstnání, ale i ztrátou bydlení a dluhy. Dalšími závažnými příčinami jsou vztahové problémy spojené s rozpadem partnerství či nefunkčními vztahy v rodině a dále problémy osobní, které vyplývají z duševního či tělesného postižení či různých typů závislosti.

V centru pozornosti byly také vnější a vnitřní motivační faktory vedoucí ke změně životního stylu lidí bez domova. Z výzkumu vyplynulo, že nejvíce tyto osoby vnitřně motivuje touha po založení rodiny, zázemí, důstojném životě či penězích. Na druhé straně zevně se cítí být motivováni nabídkou sociálních služeb, možností prodeje Nového prostoru nebo i rodinou a přáteli.

Výsledky mého výzkumu mohou být využity k poskytnutí zpětné vazby organizacím zabývajícím se problematikou bezdomovectví, popřípadě k sestavení odborného článku do časopisu.

Abstract

The phenomenon of homelessness represents an extreme expression of social exclusion and poverty. The numbers of homeless people increase as unemployment rate, high pressure and modern day societal demands on individual increase. This thesis deals with the internal and external factors that lead to this phenomenon as well as the internal and external factors that help to reintegrate them into society.

The theoretical aspect discusses issues of homelessness – concept definition, types and causes of homelessness. It also highlights the motivation and process of change in client behavior. It concludes by describing forms and types of social work associated with these types of clients.

The empirical part discusses causes of homelessness and clients' motivation to change their lifestyle.

The methodological approach employed is quantitative. Data was collected with the use of questionnaires from clients in low-threshold centre in Brno.

The research results show that the most common causes of homelessness are material reasons associated to job loss, debt and loss of housing. Other causes include relationship problems, failed partnerships and dysfunctional family relationships. More personal causes are mental or physical disability as well as various types of addiction.

This research is also focused on internal and external motivational factors leading to a change in lifestyle of homeless people. On the one hand, the results show that most homeless people are internally motivated by the desire to start a family, to have a stable background, a dignified life and money. On the other hand, they feel externally motivated by the offer of social services, the possibility of selling the *Nový prostor* magazine or even by family and friends.

The results of this research can be used to provide feedback to organizations dealing with issues of homelessness, or to compile a professional magazine article.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Českých Budějovicích dne 12.8.2013

.....

Anne Cejpová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Heleně Záškové, CSc. za její odborné vedení. Dále také Nízkoprahovému dennímu centru pro lidi bez domova v Brně, kde mi vřele umožnili provést výzkum k mé práci. A v neposlední řadě všem klientům centra, kteří se ochotně na výzkumu podíleli. Poděkování patří i mé rodině a blízkým přátelům za podporu a trpělivost.

Obsah

ÚVOD	8
1 SOUČASNÝ STAV	10
1.1. Problematika bezdomovectví.....	10
<i>1.1.1. Vymezení pojmu.....</i>	<i>10</i>
<i>1.1.2. Typologie bezdomovectví.....</i>	<i>11</i>
<i>1.1.3. Znaky bezdomovectví: chudoba a sociální vyloučení.....</i>	<i>13</i>
<i>1.1.4. Příčiny bezdomovectví</i>	<i>15</i>
1.2 Motivace	17
<i>1.2.1. Pojem motivace a její charakteristika</i>	<i>17</i>
<i>1.2.2. Dělení motivace.....</i>	<i>18</i>
<i>1.2.3. Motivační rozhovory a fáze změny</i>	<i>19</i>
1.3. Sociální práce s lidmi bez domova	23
<i>1.3.1. Preventivní aktivity.....</i>	<i>24</i>
<i>1.3.2. Služby zaměřené na naplnění základních potřeb</i>	<i>25</i>
<i>1.3.3. Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost.....</i>	<i>26</i>
<i>1.3.4. Sociální služby pro lidi bez domova dle zákona č. 108/2006 Sb.....</i>	<i>26</i>
2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY	28
2.1. Cíl práce	28
2.2. Hypotézy	28
3 METODIKA	29
3.1. Metodika výzkumu	29
3.2. Charakteristika výzkumného souboru	29
4 VÝSLEDKY	30

4.1. Výsledky jednotlivých otázek	30
4.2. Vzájemné vztahy vybraných otázek	42
5 DISKUZE	45
6 ZÁVĚR	50
7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	52
8 KLÍČOVÁ SLOVA	56
9 PŘÍLOHY	57

Úvod

Bezdomovectví je sociální jev, se kterým se dnes a denně můžeme setkat převážně ve velkých městech, ale i menších obcích po celé republice a samozřejmě i jinde ve světě. Tento problém je velice rozšířený a bohužel ne každý z nás si uvědomuje, jak snadné může být dostat se do podobné tíživé životní situace. Bezdomovectví má mnoho možných příčin, které často bývají spojeny s určitou významnou životní událostí, jako je například rozvod či ztráta zaměstnání.

Pojem bezdomovectví jako takový u nás nemá příliš dlouhou tradici, jelikož minulý režim jeho existenci popíral či dokonce zakazoval. Proto k expanzi tohoto jevu dochází zejména v devadesátých letech, kdy si mnozí lidé nedokázali poradit s náhlým přílivem svobody a odpovědnosti sami za sebe a svou rodinu. Nicméně nárůst tohoto jevu se nezastavil ani na počátku jednadvacátého století. Bezdomovců stále přibývá, společně například s nárůstem nezaměstnanosti a s tlakem a vysokými nároky moderní společnosti na jednotlivce.

Skupinu lidí bez domova jsem si vybrala na základě absolvované praxe, jelikož jsem za dobu svého studia vyzkoušela různá zařízení zaměřená na různé sociálně patologické jevy a bezdomovectví mě z nich zaujalo nejvíce. Zároveň mám dojem, že je tato problematika vcelku opomíjena nejen v našem oboru, ale i v laické společnosti. Konkrétní téma zaměřené na motivaci, mě napadlo právě během každodenního kontaktu s klienty nízkoprahového centra.

V úvodní teoretické části nejprve definuji několik základních pojmů týkajících se dané problematiky a zároveň uvedu formy sociální práce s danou skupinou klientů. Poté se v praktické části budu věnovat kvantitativnímu výzkumu, provedenému v Nízkoprahovém denním centru pro lidi bez domova v Brně formou dotazníků, s cílem zjištění vnějších a vnitřních faktorů vedoucích k této formě životního stylu a zároveň vnějších a vnitřních faktorů, které bezdomovce vedou k návratu do společnosti.

Výsledky mého výzkumu mohou posloužit jako zpětná vazba pro organizace zabývající se touto problematikou. Mohou vést k zamyšlení, jak zlepšit motivační systém pro lidi bez domova či vůbec nějaký takový systém vytvořit.

1 SOUČASNÝ STAV

1.1 Problematika bezdomovectví

Bezdomovectví je komplexní problém, který se dotýká všech lidských dimenzí. Zasahuje celou společnost. Je to jev specifický pro každého bezdomovce jiným způsobem, vzniká z různých příčin a má také různé následky. Proto je důležité na tuto problematiku nahlížet s ohledem na všechny složky (bio-psycho-sociální) člověka.(20)

Společnost vůči lidem bez domova zaujímá ambivalentní postoj, který je kombinací soucitu a odporu. Lze ale snadno odhadnout, že převažuje spíše negativní pohled na tento jev, veřejnost považuje bezdomovectví za sociální problém, který je třeba řešit.(27)

1.1.1 Vymezení pojmu

S pojmy bezdomovec a bezdomovectví se česká společnost seznámila poprvé po změně politického režimu před více než dvaceti lety. Přestože pojmy jako takové užívány dříve nebyly, bezdomovci existovali. Jednalo se převážně o ty, kteří nechtěli bydlet s rodiči, prošli rozvodem či ústavní výchovou.(20)

Pro termín bezdomovectví neexistuje jedna správná definice ani konkrétní vyčíslení tohoto jevu, které by přesně vystihovalo skutečnost. Obtížnost stanovení definice bezdomovectví se odráží ve schopnosti přiměřené reakce vládních orgánů na tuto problematiku.(9)

„V odborné literatuře se o bezdomovcích obvykle píše jako o osobách bez přístřeší, sociálně slabých či o nepřizpůsobivých občanech. Hradecký poukazuje na to, že u bezdomovce dochází k vyloučení jak ze sociální, tak z právní i fyzické domény. Ztráta přístřeší je ztrátou fyzického zázemí, chudoba bezdomovce zároveň vylučuje úplnou právní ochranu a jejich sociální nepřizpůsobivost je vylučuje z domény sociální.“(12)

Z pohledu etymologického se skládá termín bezdomovec ze slov bez a doma, stejné či podobné složení má i v jiných jazycích (*homeless, Obdachlose, sans-patrie, apolite, desabrigado*).⁽¹²⁾ Držet se ovšem tohoto jednoduchého východiska, že bezdomovec je vlastně osoba bez domova, člověk, který přišel o byt či ubytování a využívá pomoci sociálních pracovníků, by bylo velmi nedostačující a zpochybnitelné. Takto postavená definice by zahrnovala pouze bezdomovectví zjevné a opomíjela bezdomovce skryté a potenciální. Tyto posuzujeme dle daných okolností:

- „absence střechy nad hlavou (spaní na ulici či jiných veřejných místech),
- absence domova (život v instituci nebo v dlouhodobém či krátkodobém podnájmů nebo ubytovnách různého typu),
- bydlení nejisté (squat, bydlení bez smlouvy).“⁽⁸⁾

„Bezdomovec je osoba, kterou z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení, nebo je touto ztrátou akutně ohrožena.“⁽²⁶⁾ Bezdomovectví potom můžeme chápat jako *„negativně hodnocený jev, který zahrnuje jednání a procesy vedoucí ke ztrátě zázemí, životních jistot a ke společenskému vyloučení“*.⁽²⁶⁾

1.1.2. Typologie bezdomovectví

Žádný pokus o typologii, rozdělení forem bezdomovectví nebude nikdy dostačující a přesný. Nejčastěji se však setkáváme s rozlišením dle vztahu bezdomovců k veřejnému prostoru, kde jsou zjevné viditelné znaky této problematiky. Takto získáme tři základní typy:

- zjevné bezdomovectví,
- skryté bezdomovectví,
- potenciální bezdomovectví.⁽¹²⁾

Zjevné bezdomovce lze většinou poznat na první pohled. Jsou viditelně zanedbaní, zapáchají, jejich oblečení i obuv jsou znečištěné a nepřiměřené, často u sebe mají množství zavazadel, v nichž přenáší veškerý svůj majetek. Jsou typičtí i svým

chováním jako je sbírání nedopalků od cigaret, žebrání o peníze či přehrabování se v popelnicích. Patří mezi ně velká skupina bezdomovců dobrovolných, kteří již rezignovali na jakékoliv zlepšení životní situace a jejich jediným cílem je obstarat si jídlo, teplo a přístřeší.(20) Tato skupina bezdomovců je jednoznačně nejviditelnější, ale zároveň nejméně početnou. Patří sem osoby žijící na ulicích, na nádražích, dále ti, kteří využívají služeb nocleháren a azylových domů.(8)

Skrytí bezdomovci sice po právní stránce nemají žádné bydlení, avšak uchylují se k jiným možnostem, než je přežívání na ulici. Mají kde přespávat, většinou využívají ubytovny, noclehárny, či přebývají u svých známých a kamarádů.(12) Tuto skupinu bezdomovců nelze na první pohled rozeznat, jelikož dbají o svůj vzhled, snaží se svou životní situaci tajit. Tudíž se ani příliš neobracejí na sociální pomoc, nepobývají na jednom místě, často se přemísťují a stěhují.(20)

Potenciální bezdomovci jsou především osoby ohrožené bezdomovectvím. Momentálně sice mají, kde bydlet, ale výhledově je stálé bydlení nejisté. Tato skupina se nevyznačuje očividnými znaky jako dvě skupiny předešlé. Sociální pomoci využívají až poté, kdy se z nich stanou bezdomovci zjevní či skrytí.(12) Sem můžeme zařadit i mladé lidi, kteří prošli ústavní výchovou a nemají zázemí v rodině, také propuštěné vězně či osoby, které pobývaly v psychiatrické léčebně či terapeutické komunitě a nemají se na koho obrátit. Dále sem patří lidé žijící v podnájmu, rozvedení, nezaměstnaní, závislí na návykových látkách či patologičtí hráči.(20)

Typologie bezdomovectví dle organizace FEANTSA

FEANTSA, evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci, je jednou z hlavních organizací zabývajících se bezdomovectvím v rámci celé Evropy. Její snahou je předcházet chudobě a následnému sociálnímu vyloučení lidí ohrožených tímto jevem, zmírňovat jeho následky a dále spolupracovat s ostatními subjekty zabývajících se touto problematikou.(10)

Feantsa sestavila v roce 2005 typologii bezdomovectví pod názvem ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion), za účelem

srozumitelnějšího chápání a možnosti měření daného jevu na evropské úrovni. Přesto že je bezdomovectví vnímáno i řešeno v každé zemi jiným způsobem, ETHOS se pokouší pokrýt všechny životní situace, které zahrnují formy bezdomovectví v celé Evropě.

Těmi jsou:

- stav bez střechy nad hlavou (bez přístřeší jakéhokoliv druhu);
- stav bez domu či domova (s místem na spaní, ale pouze dočasném, institucionálním);
- ubytování v nejistých podmínkách (ohrožen závažnými vyloučením z důvodu nejistého podnájmu, soudní vystěhování, domácí násilí);
- ubytování v neadekvátních podmínkách (v karavanech na nelegálních místech, v extrémně přeplněných prostorech).(6)

1.1.3. Znaky bezdomovectví: chudoba a sociální vyloučení

Jednou z charakteristik, která je všem bezdomovcům společná, je chudoba. Přesto že je její výskyt někdy minimální, vyskytuje se i v těch nejvyspělejších zemích světa.(20) Česká republika je státem s rozvinutým sociálním zabezpečením a velká část veřejných financí plyne právě do sociální sféry, přesto je u nás chudoba skutečným problémem.(3)

Chudobu lze definovat jako „stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky) a kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivních příčin zvýšit (stáří, invalidita, péče o dítě aj.) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši uznanou společností jako minimální.“(30)

Chudobu lze rozlišit tímto způsobem:

- subjektivní;
- objektivní
 - absolutní,
 - relativní.

Subjektivní chudoba vychází se subjektivního pocitu daného člověka, zda se cítí být chudý či nikoliv. V tomto případě záleží hlavně na tom, s čím se dotyčný srovnává.(20) Ať už je to něco, čeho chce dosáhnout, co si myslí, že si zaslouží, co si myslí, že potřebuje nebo co mají druzí, nelze tento koncept považovat za přesný, protože každý jedinec má naprosto jiné hodnoty a představy.

Objektivní chudoba se posuzuje dle hodnoty hranice chudoby, která je dána státem a u nás odpovídá hodnotě životního minima.(20) Toto pojetí vychází z analýz sociálně-ekonomických informací o životních podmínkách v dané společnosti a bere v potaz i makroekonomické souvislosti.

- Absolutní chudoba se odvíjí od toho, zda daná domácnost má prostředky na úhradu nezbytně nutných potřeb k přežití, uspokojení nejzákladnějších fyziologických potřeb.
- Relativní chudoba se odvíjí od běžného standardu žití v dané společnosti. I přesto že má daná domácnost určité prostředky k uspokojení základních potřeb, může se cítit deprimována a vyloučena, jelikož jejich prostředky nedosahují dostatečné výše, jako je běžný standard v jejich okolí.(30)

Další charakteristikou bezdomovectví je **sociální vyloučení** (sociální exkluze), což je „proces (případně stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny či celá lokální společenství (komunity) omezuje v přístupu ke zdrojům, které jsou potřebné k participaci na sociálním, ekonomickém i politickém životě společnosti.“(11) Pro bližší rozbor sociálního vyloučení můžeme rozdělit vlivy působící na daného jedince na minulé a současné.

Do minulých vlivů tak zařadíme:

- Lidský kapitál – genetické předpoklady, rodinné prostředí, zdraví, vzdělání, dětství, bydlení, chudoba, sociální prostředí, kvalifikace.
- Fyzický kapitál – vlastnictví/nevlastnictví půdy, hmotných statků, bydlení.
- Finanční kapitál – vlastnictví/nevlastnictví financí.

Současné vlivy potom dělíme na:

- Externí vlivy – současná omezení, kterým daný jedinec či společnost trpí.
- Interní vlivy – rozhodnutí daného jedince či společnosti.(3)

Sociální vyloučení se promítá do životů v podobě dlouhodobé nezaměstnanosti, závislosti na sociálních dávkách, života v prostorově vyloučených lokalitách, nízké kvalifikace, špatného zdravotního stavu, rozpadu rodin či ztráty sebeúcty.(24)

1.1.4. Příčiny bezdomovectví

Abychom se mohli snažit o řešení této problematiky, je důležité znát její příčiny. Na co si ale musíme dávat pozor, je abychom nezaměnili příčinu a následek bezdomovectví. V některých případech je těžké toto rozlišit.(20)

Faktory, které ovlivňují vznik bezdomovectví lze rozdělit na subjektivní a objektivní. Mezi **faktory objektivní** můžeme zahrnout například politiku zaměstnanosti, bytovou politiku, postavení etnických menšin, postoj většinové společnosti k marginálním skupinám nebo sociální politiku státu.(19) Jiné zdroje uvádějí také strukturální změny ve společnosti (především změny na trhu práce), změny ve struktuře rodin či nedostatečné zabezpečení podporovaného bydlení pro sociálně slabé a pro občany opouštějící ústavní zařízení a osoby se zdravotním postižením.(25) Objektivní faktory hrají důležitou roli při dodržování lidských práv, v boji s nezaměstnaností a vyloučením. Působí na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a v nemoci, na začleňování do trhu práce apod. (8)

Na druhé straně jsou **faktory subjektivní**, kam můžeme zařadit především rodinné zázemí, osobnost daného jedince, přítomnost či nepřítomnost hendikepu, dosaženou úroveň vzdělání atd. (19) Tyto lze dále rozdělit do čtyř kategorií:

- faktory materiální – bydlení, zaměstnání, příjmy, dluhy, majetek;
- faktory vztahové – rodina, manželské problémy, narušené vztahy, rozvod, násilí, zneužívání, osamělost;
- faktory osobní – duševní či tělesné postižení, závislosti, nesamostatnost;
- faktory institucionální – propuštění z ústavu, vězení, dětského domova.(8)

Když uvažujeme o vzniku bezdomovectví konkrétního jedince, nelze jednoznačně určit jednu konkrétní příčinu, vždy se jedná o kombinaci více faktorů. A to jak objektivních i subjektivních. Když se člověk dostane do nějaké životní krize, může se v jejím důsledku přestat starat o ekonomické záležitosti. V takových situacích přicházejí dvě formy pomoci, které mohou zabránit, aby člověk skončil na ulici. Tou první je sociální zázemí, tj. nejbližší rodina, přátelé a známí. V případě že tato sociální síť nefunguje, přichází na řadu síť sociálních služeb a sociální podpora. Pokud má člověk slabé sociální zázemí a nespĺňuje podmínky státní podpory, ve většině případů končí na ulici.(12)

Při sociální práci s bezdomovci je důležité si uvědomit, že není natolik podstatné, z jakých důvodů se daný člověk na ulici dostal, ale především co mu zabraňuje vrátit se zpět do běžného života. V tomto směru rozlišujeme příčiny **primární** (co se stalo, když se dostal na ulici), **sekundární** (z jakého důvodu na ulici zůstává) a **terciární** (proč se na ulici vrací).(12)

Obecně lze říci, že pro muže bezdomovce jsou typické faktory vzniku materiální a osobní. Charakter bezdomovectví je u mužů více veřejný, aktivně vyhledávají sociální služby a jsou více viděni na veřejných prostranstvích. Pro ženy jsou příznačné hlavně faktory vztahové, často spojené s násilím. Na rozdíl od mužů je pro ně typické bezdomovectví skryté. U dětí se jedná hlavně o faktory institucionální.(8)

Překážky v reintegraci bezdomovců

V otázce znovu se začlenění bezdomovců do společnosti se setkáváme stále se stejnými okolnostmi. Tyto okolnosti mohou být příčinami primárními, ale často i sekundárními či terciárními. Jsou to:

- nezaměstnanost – jedna z nejčastěji udávaných příčin bezdomovectví;
- závislost na návykových látkách;
- rozpad rodiny a sociální izolace;
- pobyt v ústavu či ve vězení;
- psychické potíže a nemoci;
- nastavení sociálního a zdravotního systému.(12)

1.2 Motivace

1.2.1. Pojem motivace a její charakteristika

Pojem motivace je v psychologii užíván zejména ve spojitosti s dotazováním se na důvody lidského chování. Zjednodušeně se snaží odpovědět na otázku „proč“ vztahující se k našemu jednání., jiní zase užívají pojmu motivace jako otázky po příčině. Je ale podstatné rozlišovat rozdíl mezi situačním a motivačním aspektem chování. Motivace je určitou vnitřní pohnutkou našeho chování, způsob chování se ale odvíjí od dané situace.(19)

Jako u většiny psychologických pojmů se v literatuře setkáváme s různými definicemi. Jedna z nich například říká, že „*motivace je postulovaný proces, určující zaměření (zacílení), trvání a intenzitu chování (jednání); je to tedy psychologický hypotetický konstrukt, vysvětlující psychologické příčiny lidského chování*“.(17) Jiná definice popisuje motivaci jako „*intrapsychický proces zvýšení nebo poklesu aktivity, mobilizace sil, energizace organismu, projevuje se napětím, neklidem, činností směřující k porušení rovnováhy*“.(7)

Proces motivace směřuje k jakémusi vnitřnímu stavu, který nazýváme motiv.(17) V užším slova smyslu lze chápat motivy jako vědomé cíle či záměry jednání. V širším slova smyslu jako cíle chování obecně (tedy i nevědomé). Pokud definujeme motiv jako konstrukt odvozený z cílů lidského chování, potom motivace je konstruktem odvozeným z toho, co se děje, když je aktivován motiv.(18)

Je také důležité odlišovat pojem motiv od slovesa motivovat, které se užívá především ve vztahu k druhé osobě. Tím, že někoho motivujete, vyvíjíte aktivitu, poskytnete motiv neboli stimul k určité činnosti. (1)

Motivace spočívá v dosažení určitého cíle, který vyžaduje vnitřní potřebu člověka. Cílem je tedy uspokojení určité potřeby, která vznikla jako reakce na nějaký nedostatek v organismu nebo vnějších podmínkách života daného člověka.(19) *„Funkcí motivace je uspokojování potřeb individua, vyjadřujících nějaké nedostatky v jeho fyzickém a sociálním bytí. V tomto smyslu zajišťuje motivace účelné chování, udržující vitální a sociální funkce individua.“*(17)

1.2.2. Dělení motivace

Motivaci lze rozdělit na intrinsickou a extrinsickou, neboli na **vnitřní** a **vnější**. Tyto dva pojmy v podstatě vysvětlují rozdíl mezi motivací a motivováním, kdy extrinsická motivace přichází zvenku v podobě určité pobídky, kdežto motivace intrinsická vychází z nás samotných.(19) Rozdíl mezi nimi je ale často těžko rozeznatelný a neurčitý, jsou totiž druhy chování, které mají zdroje extrinsické i intrinsické.(18)

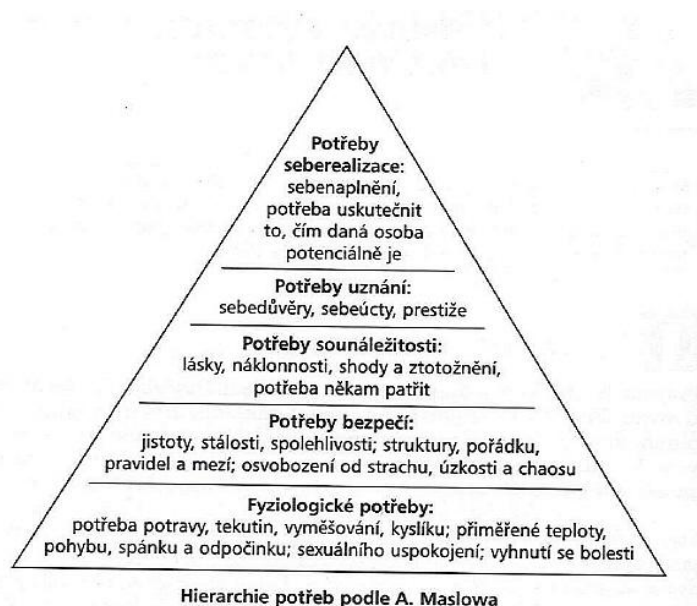
Vnější motivace je v podstatě všechno to, co člověk (instituce, stát, skupina osob apod.) dělá, aby druhou stranu motivoval. To zahrnuje například různé typy odměn. Nevýhodou vnějších motivátorů je, že často nemívají dlouhodobý účinek.(2)

V případě vnitřní motivace jde o vlastní zájmy člověka. Jejím zdrojem jsou potřeby a jejich uspokojování. Vedle potřeb jsou to ale také hodnoty, zájmy a postoje.(17) Vnitřní motivace představuje *„faktory, které si lidé sami vytvářejí a které je ovlivňují, aby se určitým způsobem chovali nebo aby se vydali určitým směrem“*.(2)

Jeden z nejznámějších psychologů zabývající se potřebami A. H. Maslow pokládá za hlavní znak lidské motivace právě hierarchické uspořádání potřeb a to zároveň považuje i za hlavní princip lidské motivace.(19) Neuspokojení potřeb v nás vytváří napětí a stav nerovnováhy a k jejímu zpětnému zavedení je třeba identifikovat cíl, kterého je nutné dosáhnout k uspokojení dané potřeby a zároveň zvolit správný způsob chování, který nám k tomu dopomůže.(2)

Každý člověk má svůj vlastní žebříček potřeb, které musí být postupně uspokojovány. Některé v nás vyvolávají silnější úsilí, které vede k dosažení cíle, než jiné.(2)

Obr. č. 1 Maslowova hierarchie potřeb

Zdroj: is.muni.cz

1.2.3. Motivační rozhovory a fáze změny

Motivace se projevuje jako připravenost k určité změně a touze po ní. Může být ovšem proměnlivá s ohledem na různé situace. Motivace klientů využívajících sociálních služeb je vždy významně ovlivnitelná pracovníkem daného zařízení a to jak pozitivně, tak i negativně.(28)

Motivace má několik součástí. Jednu složku tvoří to, co člověk „chce“, kde si uvědomuje rozdíl mezi současným reálným stavem a tím, co by chtěl, co je jeho cílem. Další složkou je to, čeho je člověk „schopen“, kdy nemá dostatečnou důvěru v sebe sama, má pocit že nedokáže to, co by chtěl změnit. A poslední složkou je to, na co je člověk „připraven“, kde i přesto že chce a je schopen něco změnit, nepovažuje to v dané chvíli za prioritní.(28)

Hlavní podstatou motivačních rozhovorů je nekonfrontační empatický přístup. Základy této techniky sahají do osmdesátých let a jsou zásluhou psychologů Carla DiClimente a Jamese Prochazky. Sám klient je zde největším odborníkem na řešení svého problému, sociální pracovník pouze klientovi napomáhá a poskytuje informace, které by mu mohly chybět.(16) Filosofie motivačního rozhovoru odmítá „černobílý“ přístup k motivaci klienta („klient je motivován nebo není“), ale pracuje se dvěma základními koncepty: 1) klientův stav připravenosti ke změně kolísá, nachází se v různých stádiích a 2) ambivalence během klientovo rozhodování je běžná a normální. Oba tyto koncepty významně ovlivňují klientovy rozhodovací procesy a nelze je tedy opomíjet.(23)

Každá změna znamená určitý proces a každý proces má určité fáze, od úvahy ke změně, až po její realizaci a následné udržení. Pro tento děj vymysleli již zmiňovaní psychologové DiClimente a Prochazka tzv. **kolo změny**. Toto schéma záměrně znázorněné v kruhu (pro jeho časté opakování a procházení si jednotlivými fázemi znovu a znovu u většiny klientů) se skládá z šesti specifických stádií – před uvažováním, uvažování, rozhodnutí, akce, udržení změny a relaps.(28)

Obr. č.2 Kolo změny

Zdroj: zdravi.e15.cz

První fáze – před uvažováním (nebo-li stádium prekontemplace)

V této fázi si klient nepřipouští žádné problémy, na změnu nemá ani pomyšlení. Pro toto stádium je typická váhavost, rebelství, rezignace a racionalizace problému.(16) Klienti nacházející se ve fázi prekontemplace nevidí problém v sobě samotných, ale ve svém okolí, v nespravedlnosti světa. Jakákoliv změna se jim zdá příliš náročná a zbytečná, cítí se dobře.(5) Sociální pracovníci se zde setkávají spíše s odporem. Odůvodnění lze hledat ve spojení s nedostatečnou informovaností a nedostatečným kontaktem s realitou.(28)

Druhá fáze – uvažování o změně (nebo-li stádium kontemplace)

Pokud bude klient konfrontován s realitou, mělo by to v něm vzbudit ambivalenci, která ho posune směrem k druhé fázi, kde začne uvažovat o změně.(28) V tomto stádiu již vidí klady a zápory své situace na stejné úrovni. Dochází k uvědomění si problémů pramenících z jeho současného způsobu života, ale i přes jisté pochybnosti, se stále ještě cítí být spokojen.(5) Nebezpečí této fáze spočívá v její délce a neproduktivnosti. Klient

často čeká na poslední impulz, informaci z venčí, která ho přiměje k rozhodnutí, ten ovšem musí přijít hlavně od klienta samého. Ve stádiu kontemplace se klade důraz na motivační rozhovory. (16)

Třetí fáze – rozhodnutí

Ve fázi, kdy dochází k rozhodnutí, odhodlání učinit změnu, již klient pocítuje více negativních než pozitivních aspektů, které mu přináší jeho situace.(5) Klient se snaží udělat správné kroky, které povedou pozitivní cestou ke změně. Důležitá je důkladná příprava a opravdové odhodlání. Každý, kdo se rozhodne ke změně, musí být připraven na to, že ne všechny navržené postupy a metody budou vést k určenému cíli. Dobrým znamením pro změnu jsou „*solidní realistické vyhodnocení obtížnosti a tiché zavázání se, že změna je prioritou životního plánu*“.(16) V této fázi hraje velkou roli právě sociální pracovník, který přináší klientovi možnosti řešení a pomáhá mu připravit se na případné překážky.(28)

Čtvrtá fáze – akce

Stádium akce může nastat, pokud se klient cítí dostatečně silný a jeho potřeba změny se zdá být na vrcholu. K tomu, aby se klient dostal do tohoto bodu, velmi napomáhá motivace z předchozích fází.(5) Významným prostředkem je zde rychlost, akce musí následovat neprodleně po rozhodnutí ke změně. Sociální pracovník by měl klienta zároveň připravit na možnost neúspěchu, čímž by se vrátil o jednu fázi nazpět a mohl by zkusit jinou cestu ke změně. A tak zabránit propadu o více fází způsobeným příliš velkým očekáváním.(28) Nejdůležitějším faktorem je podpora klientovi víry v sebe sama a pobízení ho po prvních úspěších.(16)

Pátá fáze – udržení změny

Fáze udržení změny znamená vlastně návrat do běžného života, začlenění se do reality okolního světa, osamostatnění se.(16) Od sociálního pracovníka by se klient měl dočkat určitého ocenění a povzbuzení k udržení změny. Důležitá je také prevence,

připomenout si rizika případného návratu, a pokud to situace vyžaduje, naplánovat další kroky k posílení změny.(28)

Šestá, poslední fáze – relaps

Relaps znamená určité selhání, návrat k předešlému, k tomu, co bylo před změnou. Nedochozí k němu ale výlučně po fázi udržování změny, může nastat kdykoliv během kola změny, v kterékoliv fázi.(5) K roli sociálního pracovníka patří průběžné informování klienta o možnosti relapsu a mít připraven postup, pokud k němu dojde. Společně by se měli snažit zabránit návratu do úplně počátečních fází a pokusit se znovu o změnu.(28) Pro klienta je zde významná zpětná vazba, empatie a dostatek informací ze strany sociálního pracovníka.(16)

1.3. Sociální práce s lidmi bez domova

Sociální práci lze definovat jako „*společenskovední disciplínu i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů. Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu.*“ (15) Je to druh odborné činnosti s člověkem a pro člověka. Hlavní myšlenkou je poskytnout klientovi dostupné informace ale také podporu a důvěru, aby byl schopen pomoci si sám. V odvětví sociální práce zaměřené na cílovou skupinu lidí bez domova je důležité si uvědomit, jestli o pomoc tito lidé vůbec stojí a pokud ano, s čím. Sociální pracovníci by ve své každodenní práci měli umět zhodnotit, které postupy jsou efektivní a od těch neefektivních rychle opustit. (20)

Sociální práce s lidmi bez domova u nás užívá dvou přístupů. Prvním je přístup orientovaný na podporu a druhým přístup orientovaný na změnu, který je v České republice více preferován. Do prvního z nich řadíme hlavně ambulantní služby, tedy nízkoprahová centra a terénní programy. Do druhého spadají pobytové služby, které se stupňují od nejnižší noclehárny, až po sociální byty.(12) Tento druh sociální práce lze

také rozdělit na preventivní aktivity, služby zaměřené na naplnění základních potřeb a služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost.(20)

1.3.1. Preventivní aktivity

Hlavní službou poskytovanou v rámci prevence je **sociální poradenství**. To nastupuje ve chvíli, kdy se občané vyskytují například v situaci ohrožení ztrátou domova a nejsou si dostatečně vědomi svých práv, nevědí, na co mají nárok a na úřadech se nesetkávají s příliš vstřícným jednáním. V takovéto situaci se dnes nachází mnoho občanů, jelikož orientace v našem systému a jeho konkrétních postupech dnes není snadná ani pro dostatečně schopného člověka.(22)

Specialisty na sociální poradenství jsou sociální kurátoři, kteří pracují pod odborem sociálních věcí na obecních úřadech či magistrátech měst. Jejich pomoc směřuje především k lidem trestně stíhaným, lidem závislým na návykových látkách, lidem propuštěným z ústavní péče a lidem bez domova. Těmto klientům pomáhají zejména s vyřizováním dokladů, peněžitých dávek, ale i s kontaktem s úřadem práce nebo záležitostmi spojenými se zdravotním pojištěním.(14)

Sociální poradenství dělíme na základní, které *„poskytuje informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka. Poskytované informace vyplývají ze systému sociální ochrany občana, k němuž patří pojištění, podpora a pomoc, nebo ze systému, který zajišťuje zaměstnanost.“* a odborné, které *„poskytuje přímou pomoc lidem při řešení jejich sociálních problémů. Jde zejména o problémy v manželství nebo mezigeneračním soužití, v péči o děti, starší a zdravotně postižené občany, o osoby propuštěné z výkonu trestu. Odborná pomoc je zaměřena na konkrétní pomoc a praktické řešení obtížné sociální situace člověka.“*(13) U nás je sociální poradenství zaměřené na osoby ohrožené ztrátou domova poskytováno v rámci občanských poraden a nízkoprahových center a to bezplatně.(22)

1.3.2. Služby zaměřené na naplnění základních potřeb

Aby byl klient motivován k soběstačnosti a reintegraci, je nejprve potřeba, aby byly zabezpečeny jeho základní životní potřeby. K tomu slouží právě tyto služby, jež poskytují zázemí, místo k odpočinku, jídlo, teplo, základní lékařskou péči, hygienu a oblečení a v ideálním případě jsou poskytovány na jednom místě. Až poté, když jsou uspokojeny klientovi akutní potřeby, začíná vzrůstat zájem o trvalejší změnu. Do těchto služeb spadají především nízkoprahová centra, ale i azylová bydlení, která se zároveň řadí mezi reintegrační služby.(22)

Nízkoprahová denní centra se, jak vyplývá z jejich názvu, vyznačují svou dostupností dané cílové skupině, anonymitou klienta, prostředím velmi podobným přirozenému prostředí klienta. Klientům je zde poskytována materiální pomoc, v podobě jídla, pití, sprchy, možnosti odpočinku, ale také pomoci sociálního pracovníka, psychologa či lékaře. Nízkoprahová centra slouží jako prostředník mezi přístupem orientovaným na podporu (terénní práce) a přístupem orientovaným na změnu (azylové domy).(12) Jejich cílem je zvyšování informovanosti klientů, podpora jejich komunikace s institucemi, povzbuzení ke kontaktu s rodinou, ale také motivace k potřebě pobytu v kulturním prostředí.(20)

Vedle nízkoprahových center se na naplnění základních potřeb zaměřují také **azylová bydlení**, která lze rozdělit na krátkodobá, střednědobá a dlouhodobá. Ta krátkodobá, která také nazýváme jako azylová ubytovna či „azyl“, slouží pro pobyt v rádech dní až týdnů, převážně k překonání krizové situace. Mají velmi nízký standard (žádné soukromí, více lůžek na pokoji, nejsou otevřena nonstop apod.). Ve střednědobých azylových ubytováních se klienti zdržují týdny až měsíce. Během pobytu se většinou snaží o vyřešení určitého problému a jsou vedeni k návratu k soběstačnosti. Mají o něco vyšší standard než předešlá úroveň, klienti jsou například ubytováni v samostatných pokojích. Pod dlouhodobá azylová ubytování spadají azylové domy pro muže, pro ženy, pro ženy s dětmi, domy na půl cesty (pro propuštěné

z ústavních zařízení), ale také cvičné a chráněné byty, které jsou nejbližší reálnému způsobu života. V těchto druzích ubytování pobývají klienti od měsíců až po několik let. Fungují na přirozeném způsobu bydlení, klienti mají velkou svobodu a nesou odpovědnost za sebe sama.(22)

1.3.3. Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost

Do této kategorie lze zahrnout různé výcviky potřebných dovedností (především sociálních), služby podporující zaměstnanost (chráněná, podporovaná místa, sociální firmy) i již zmiňované služby azylového bydlení (hlavně pak ty dlouhodobé). Lze sem také zařadit vzdělávací a rekvalifikační služby, které ale u nás bohužel nejsou bezdomovcům příliš dostupné, protože jim chybí předpokládané základní pracovní návyky a dovednosti.(22)

1.3.4. Sociální služby pro lidi bez domova dle zákona č. 108/2006 Sb.

Všechny sociální služby jsou poskytovány na základě Standard kvality sociálních služeb, které mají danou základní podobu, ale jejich konkrétní znění si každá organizace upravuje vzhledem ke svému zaměření a cílové skupině. Standardů je celkově sedmnáct a dělí se na tři kategorie - procedurální, personální a provozní, jejichž význam vyplývá z jednotlivých názvů.(20)

Azylové domy jsou „*ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, jež by těm klientům, kteří jsou pro změnu životního stylu motivováni, mělo umožnit integraci do společnosti.*“ (15) Poskytují ubytování, stravu a základní pomoc při uplatňování práv a vyřizování osobních záležitostí jako jsou doklady apod. (29)

Domy na půl cesty jsou ubytovací zařízení na přechodnou dobu pro klienty propuštěné z dlouhodobé ústavní péče. (15) Tato služba zahrnuje ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv a vyřizování osobních záležitostí.(29) Pobyt se platí, klienti běžně chodí do zaměstnání či do školy.(15)

Nízkoprahová denní centra fungují formou ambulantní případně terénní služby pro osoby bez přístřeší. Mezi základní činnosti patří poskytnutí podmínek pro základní hygienu, poskytnutí stravy a pomoc při uplatňování práv a vyřizování osobních záležitostí.(29)

Noclehárny jsou ambulantní službou pro osoby bez přístřeší, které poskytují možnost využití hygienických zařízení a především nocleh.(29) Noclehárny nejsou přístupné přes den a jejich provozní řád zakazuje požívání alkoholu, drog nebo agresivní chování.(15)

Terénní programy jsou „*terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy.*“ (29) Hlavním posláním terénní sociální práce je poskytnutí základního sociálního poradenství. Práce je zaměřená na potřeby klienta, zároveň ale působí jako ochrana veřejnosti před nebezpečnými jevy. Při kontaktu na ulici je klientovi poskytnuta pomoc v podobě potravinového balíčku nebo jiné materiální pomoci.(12) Podstavou terénních programů je poskytnutí pomoci v přirozeném prostředí klienta.(15)

2 CÍL PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1. Cíl práce

Cílem mého výzkumu je zjistit, jaké vnější a vnitřní příčiny vedou k této formě životního stylu, charakterizovaného sociální exkluzí a chudobou. V centru pozornosti budou dále otázky vnějších a vnitřních faktorů, které umožní návrat do společnosti změnou životního stylu.

2.2. Hypotézy

Hypotéza číslo 1:

Hlavní příčinu bezdomovectví tvoří ztráta zaměstnání.

Hypotéza číslo 2:

Bezdomovci nejsou schopni bez vnější pomoci změnit svůj životní styl.

3 METODIKA

3.1. Metodika výzkumu

Pro šetření k mé bakalářské práci jsem zvolila kvantitativní výzkum. Vzhledem k tématu a cílové skupině jsem se rozhodla pro metodu dotazování a techniku dotazníku (viz příloha č. 1.), který byl anonymní a jeho vyplnění čistě dobrovolné. Výhodou dotazníků je, že za relativně krátký čas a poměrně malé náklady, lze díky této technice získat velké množství dat. Zároveň poskytuje respondentům důvěru v anonymitu.(4)

Dotazník se skládal ze 14 otázek. Prvních 5 otázek se týkalo pohlaví, věku, rodinného stavu, nejvyššího dosaženého vzdělání a doby, kterou žijí současným způsobem. Následujících 9 otázek se již zaměřovalo na jednotlivé příčiny bezdomovectví a motivace ke změně životního stylu respondentů. Celý dotazník byl tvořen uzavřenými otázkami. U otázek 6 – 14 měl respondent na výběr ze škály ANO – SPÍŠE ANO – SPÍŠE NE – NE, podle toho, do jaké míry s výrokiem souhlasil. V případě kladné odpovědi u otázek 6 – 9 a 12 – 14, byl pod každou otázkou prostor pro specifikaci odpovědi.

Vlastní výzkum byl uskutečněn v průběhu měsíce června 2013 s ohledem na mé časové možnosti a především možnosti zařízení, ve kterém šetření proběhlo. Výsledky mého šetření byly vyjádřeny v procentech a zpracovány pomocí grafů.

3.2. Charakteristika výzkumného souboru

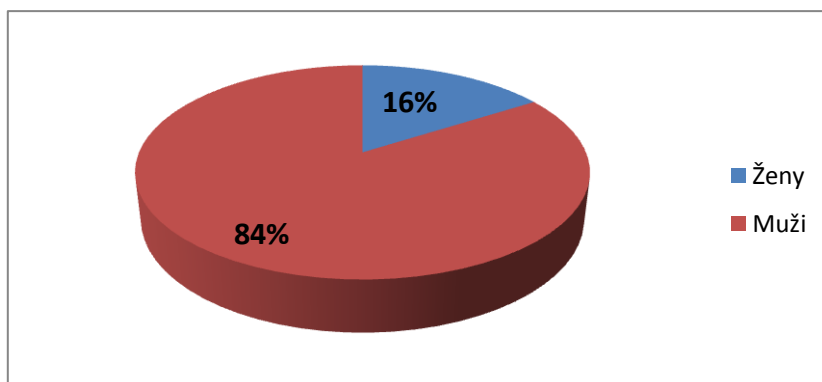
Výzkumný soubor byl náhodně vybrán z řad klientů Nízkoprahového denního centra pro lidi bez domova. Centrum je přístupné pouze zletilým osobám, tudíž spodní věková hranice byla dána - 18 let.

Celkem jsem rozdala a osobně požádala každého respondenta o vyplnění 40 dotazníků. Z nich se mi vrátilo 38 úplně vyplněných, návratnost tedy činila 95 %. Z celkového počtu navrácených dotazníků tvořilo mužskou část 84 % respondentů a ženskou část 16 % respondentů.

4 VÝSLEDKY

4.1. Výsledky jednotlivých otázek

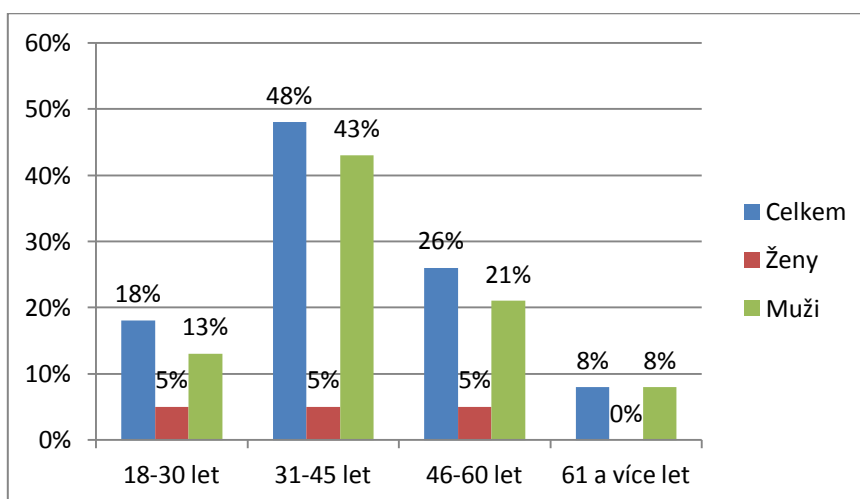
Graf 1: Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

Výzkumu se zúčastnilo celkem 38 klientů, z toho převážnou většinu tvořili muži v počtu 32 (84%) a zbytek doplňovaly ženy v počtu 6 (16%).

Graf 2: Věk respondentů

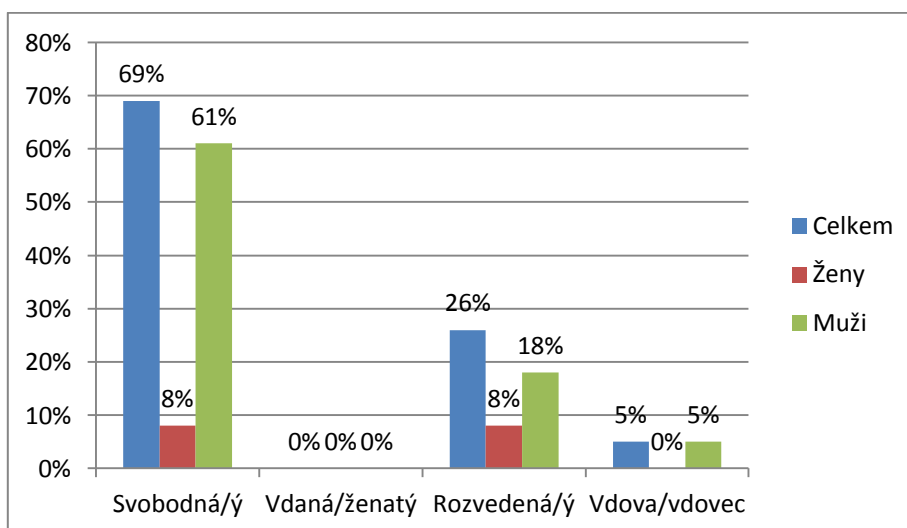
Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 1: Věk respondentů

	Celkem	Ženy	Muži
18-30 let	7	2	5
31-45 let	18	2	16
46-60 let	10	2	8
61 a více let	3	0	3

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu respondentů byla u mužů nejpočetnější skupina ve věku 31 – 45 let a to celkem 16 respondentů (43%), nejméně početná skupina byla ve věku starší než 61 let – 3 respondenti (8%). Ženy zastupovaly první tři kategorie stejným dílem po 2 respondentech (5%), žádná žena nebyla starší 61 let.

Graf 3: Rodinný stav respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

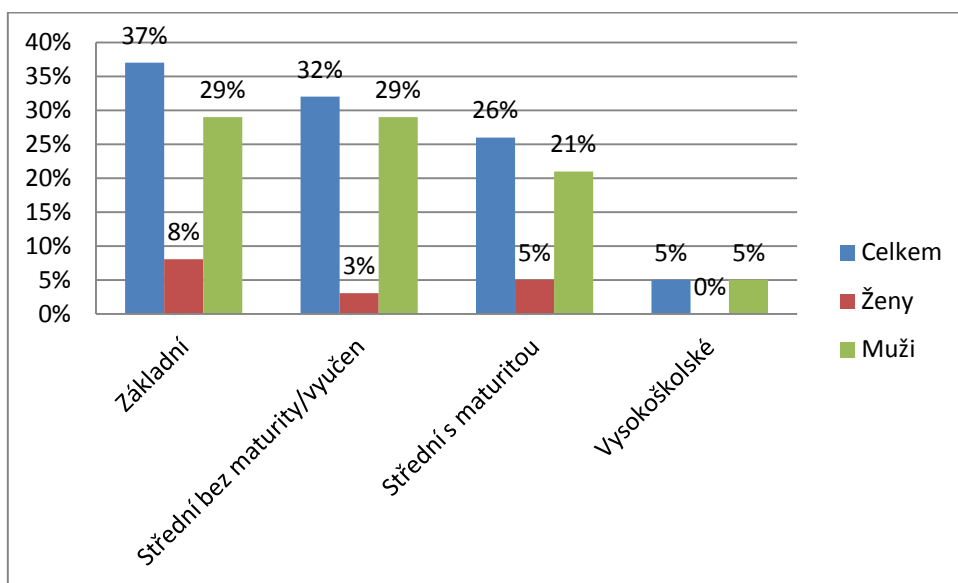
Tabulka 2: Rodinný stav respondentů

	Celkem	Ženy	Muži
Svobodná/ý	26	3	23
Vdaná/ženatý	0	0	0
Rozvedená/ý	10	3	7
Vdova/vdovec	2	0	2

Zdroj: Vlastní výzkum

Co se týče rodinného stavu, mělo mužské pohlaví nejvíce zástupců v kategorii svobodný. Tak odpovědělo 23 respondentů (61%). Ženské pohlaví mělo po 3 zástupcích (8%) v kategoriích svobodná a rozvedená. Nikdo z dotazovaných nevyužil odpovědi vdaná/ženatý.

Graf 4: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

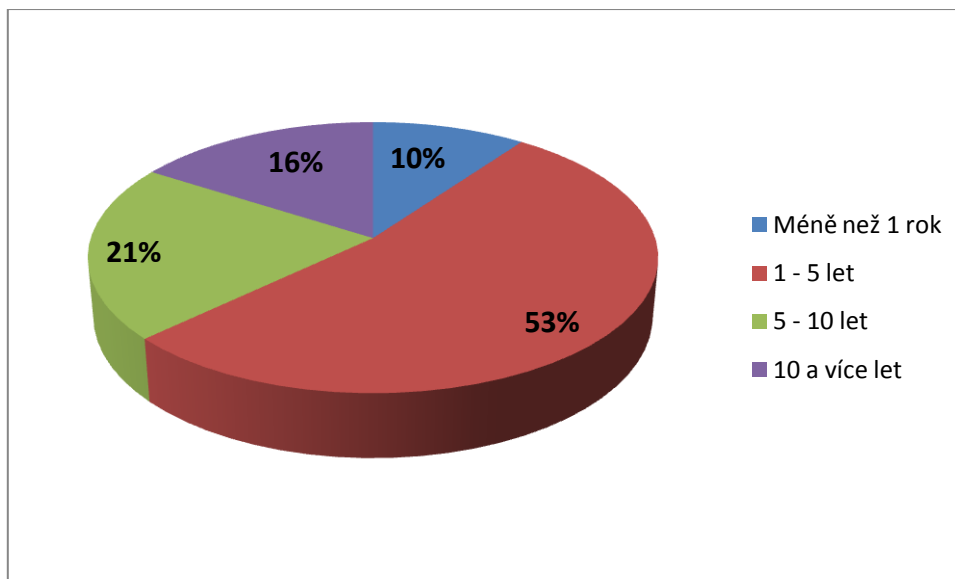
Tabulka 3: Nejvyšší dosažené vzdělání

	Celkem	Ženy	Muži
Základní	14	3	11
Střední bez maturity/vyučen	12	1	11
Střední s maturitou	10	2	8
Vysokoškolské	2	0	2

Zdroj: Vlastní výzkum

S výjimkou vysokoškolského vzdělání, měli všechny kategorie poměrně vyrovnané zastoupení. Celkově bylo na prvním místě vzdělání základní, které čítalo 14 respondentů (37%), 3 ženy (8%) a 11 mužů (29%). Žádná žena nebyla vysokoškolsky vzdělaná, muži v této kategorii měli 2 zástupce (5%).

Graf 5: Doba trvání nepříznivé životní situace (bezdomovectví)

Zdroj: Vlastní výzkum

V nepříznivé životní situaci (bezdomovectví) se více než polovina respondentů nachází v rozmezí 1 roku až 5 let, konkrétně 20 klientů (53%). Nejméně zastoupených je zde v době kratší než 1 rok, pouze 4 klienti (10%).

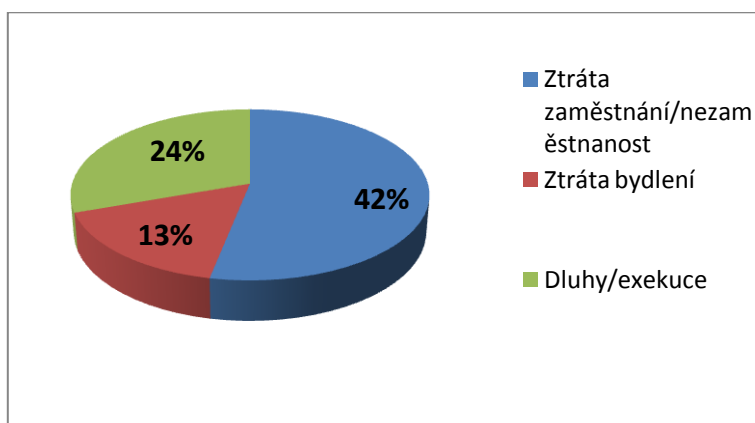
Tabulka 4: Materiální příčina vzniku nepříznivé životní situace (bezdomovectví)

	Počet resp.	%
ANO	18	48%
SPÍŠE ANO	12	31%
SPÍŠE NE	5	13%
NE	3	8%

Zdroj: Vlastní výzkum

Výrok označující materiální problémy za příčinu současné situace respondentů označilo kladně celkem 30 osob (79%), 18 z nich (48%) si výrokem byli jisti, 12 z nich (31%) se k této odpovědi spíše přiklánělo. V následujícím grafu číslo 6 lze vidět konkrétní materiální důvody.

Graf 6: Materiální příčiny – specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu respondentů uvedlo 16 osob (42%) jako příčinu vzniku své současné situace ztrátu zaměstnání/nezaměstnanost/neschopnost sehnat si práci. Dalšími zastoupenými materiálními důvody byly dluhy/exekuce u 9 osob (24%) a ztráta bydlení u 5 osob (13%).

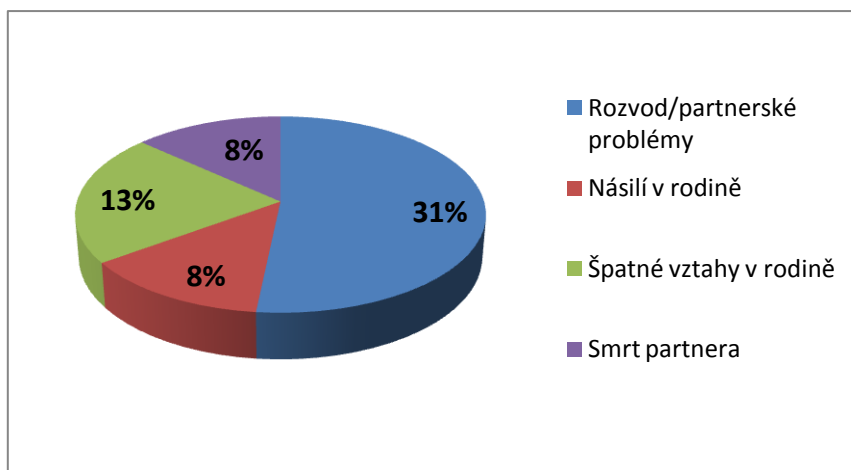
Tabulka 5: Vztahové příčiny vzniku nepříznivé životní situace (bezdomovectví)

	Počet resp.	%
ANO	10	26%
SPÍŠE ANO	13	34%
SPÍŠE NE	1	3%
NE	14	37%

Zdroj: Vlastní výzkum

U otázky číslo 7 respondenti odpovídali, zda jejich současnou životní situaci zapříčinily vztahové problémy. Z 38 respondentů se kladně vyjádřilo celkem 23 osob (60%). V níže uvedeném grafu číslo 7 jsou uvedeny specifické důvody všech pozitivně vyjádřených respondentů.

Graf 7: Vztahové příčiny - specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

Hlavní vztahovou příčinou bezdomovectví u daných respondentů byl rozvod/rozpad partnerského vztahu/partnerské problémy, tuto odpověď uvedlo celkově 12 osob (31%). Další příčinou byly špatné vztahy v rodině, kterou uvedlo 5 osob (13%) a ve stejném zastoupení 3 respondentů (8%) uvedlo jako vztahovou příčinu násilí v rodině a smrt partnera.

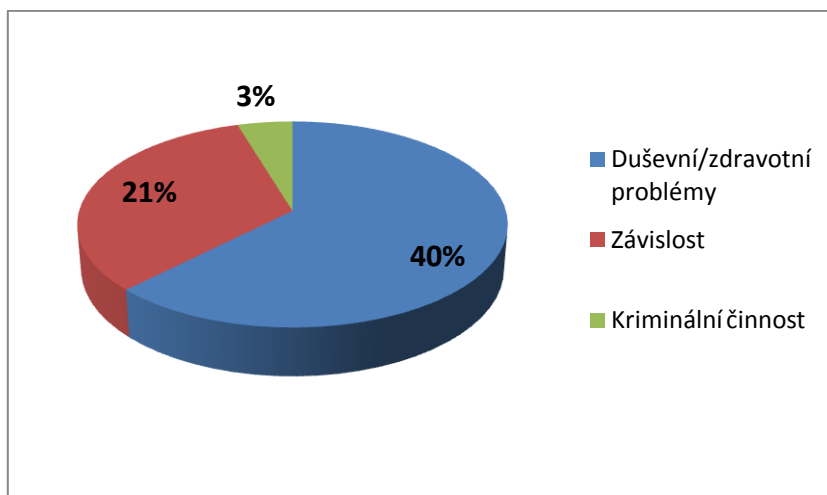
Tabulka 6: Osobní příčiny vzniku nepříznivé životní situace (bezdomovectví)

	Počet resp.	%
ANO	12	32%
SPÍŠE ANO	12	32%
SPÍŠE NE	3	8%
NE	11	28%

Zdroj: Vlastní výzkum

K výroku označujícím za příčinu své současné životní situace osobní problémy se pozitivně vyjádřilo 24 respondentů (64%).

Graf 8: Osobní příčiny – specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

15 respondentů (40%) uvedlo jako osobní zapříčinění života bez domova duševní a zdravotní problémy, nejčastěji uváděli invaliditu všech stupňů, psychiatrické problémy a deprese. Závislost na návykových látkách, automatech či alkoholu uvedlo celkem 8 respondentů (21%) a 1 respondent (3%) vidí jako osobní příčinu kriminální činnost.

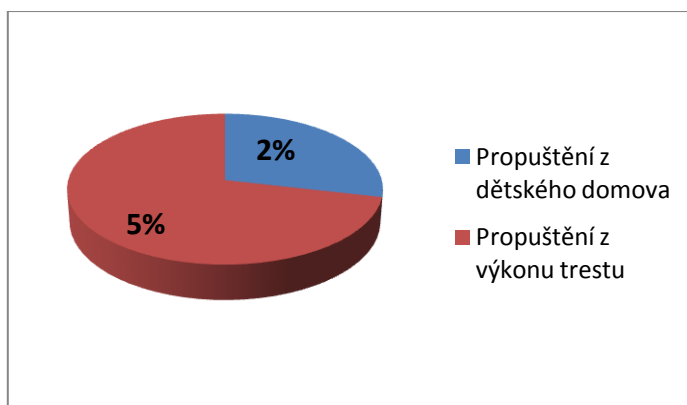
Tabulka 7: Institucionální příčiny nepříznivé životní situace (bezdomovectví)

	Počet resp.	%
ANO	5	13%
SPÍŠE ANO	2	5%
SPÍŠE NE	2	5%
NE	29	77%

Zdroj: Vlastní výzkum

Pouze 7 (18%) z celkového počtu respondentů odpovědělo kladně na výrok označující institucionální důvody za příčinu způsobu jejich současného života. Jak znázorňuje níže uvedený graf 9, 5 osob (13%) bylo propuštěno z výkonu trestu odnětí svobody a zbylí 2 respondenti (5%) si prošli výchovou v dětském domově.

Graf 9: Institucionální příčiny – specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka 8: Špatná politika státu jako příčina nepříznivé životní situace (bezdomevctví)

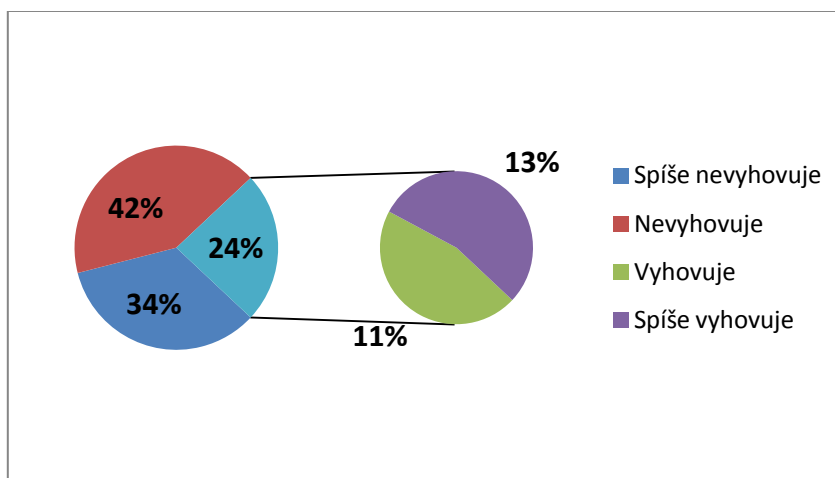
	Počet resp.	%
ANO	2	5%
SPÍŠE ANO	4	11%
SPÍŠE NE	20	53%
NE	12	31%

Zdroj: Vlastní výzkum

Vinu za svou současnou životní situaci přisuzuje špatné politice státu pouze 6 dotazovaných osob (16%).

V otázce číslo 11 se měli respondenti vyjádřit ohledně spokojenosti se svým současným životem. Jak znázorňuje graf číslo 10 (viz níže), více než tři čtvrtiny (76%) respondentů spokojeno není, ty tvoří celkem 26 osob. Kladný pohled na svou situaci má pouze 9 osob (24%), z nichž 4 osoby (11%) jsou si svou odpovědí naprosto jisti.

Graf 10: Spokojenost se současnou životní situací

V posledních 3 otázkách dotazníku se měli klienti denního centra vyjádřit ohledně svého postoje k případné změně svého současného způsobu života, jak svou situaci řeší či zda jí vůbec řeší, co je k tomu motivuje, vede a zda se cítí být nějakým způsobem motivování z venčí.

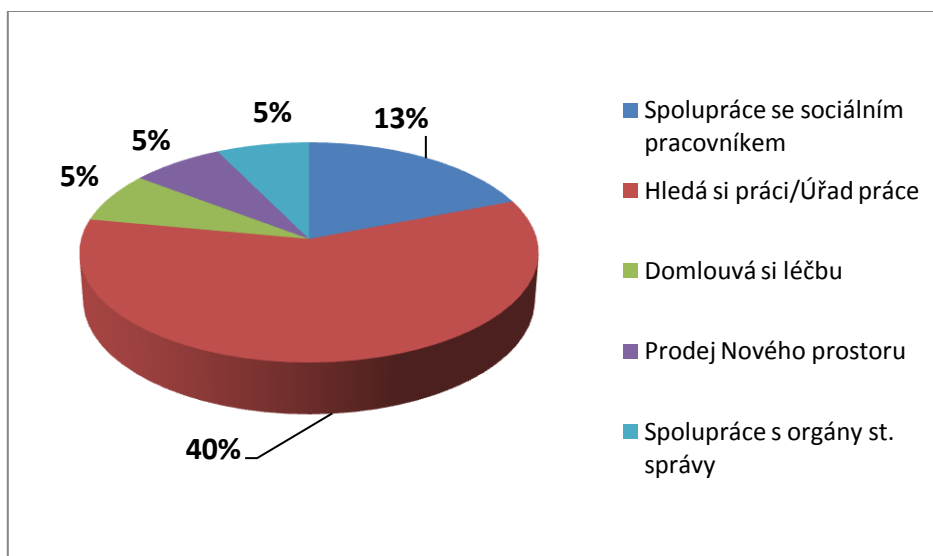
Otázka číslo 12 zjišťovala, zda dotazovaní svou situaci řeší, popřípadě jakým způsobem. Kladně se vyjádřilo celkem 26 respondentů (68%). Přehled odpovědí znázorňuje následující tabulka 9 a graf 11.

Tabulka 9: Odpovědi respondentů na otázku, zda svou současnou situaci řeší

	Počet resp.	%
ANO	10	26%
SPÍŠE ANO	16	42%
SPÍŠE NE	3	8%
NE	9	24%

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 11: Konkrétní způsoby řešení současné situace respondentů

Zdroj: Vlastní výzkum

V následující otázce číslo 13 respondenti odpovídali na otázku vnitřní motivace. Měli zde vyjádřit, zda je něco vnitřně vede ke změně jejich životního stylu. A v případě kladné odpovědi upřesnit, co je tou pohnutkou, proč, kvůli čemu či komu by chtěli svou současnou situaci změnit.

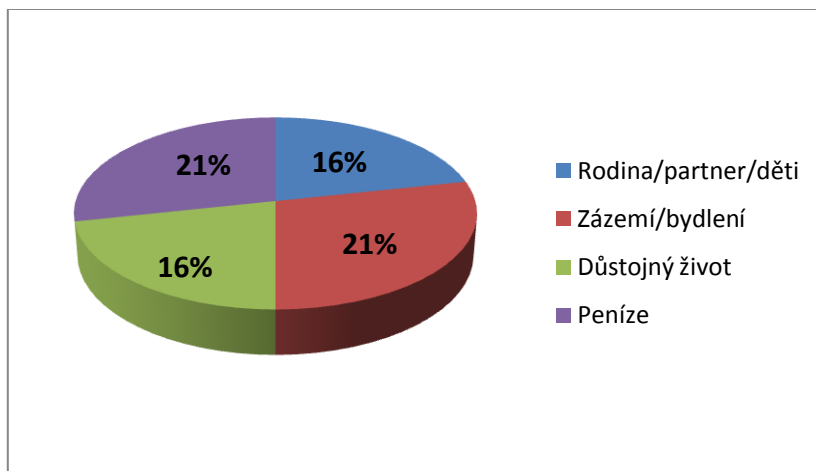
V níže uvedené tabulce 10 jsou znázorněny odpovědi. 28 osob (72%) odpovědělo, že se cítí být vnitřně motivováno. Na tabulku navazuje graf 12 s konkrétními odpověďmi, jaké podněty je ke změně vedou.

Tabulka 10: Vnitřní motivace respondentů ke změně

	Počet resp.	%
ANO	12	31%
SPÍŠE ANO	16	42%
SPÍŠE NE	7	18%
NE	3	8%

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 12: Vnitřní motivace respondentů - specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 28 kladně se vyjádřených dotazovaných je pro 6 z nich (16%) hlavním popudem ke změně touha po rodině, společném soužití s partnerem či dětmi. Stejný počet respondentů vede ke změně vidina důstojného způsobu života, z čehož jedna osoba vidí jako motivaci vyléčení se ze závislosti. 8 dotazovaných (21%) uvedlo jako odpověď touhu po zázemí či vlastním bydlení a ve stejném zastoupení se objevila odpověď peníze jako největší motivace ke změně.

Poslední otázka dotazníku se týkala vnější motivace ke změně. Respondenti zde uváděli, zda se cítí být motivováni zvenčí a pokud ano, jak konkrétně. Ať už ze strany nízkoprahového centra, sociálních pracovníků, orgánů státní správy či rodiny, přátel a okolí.

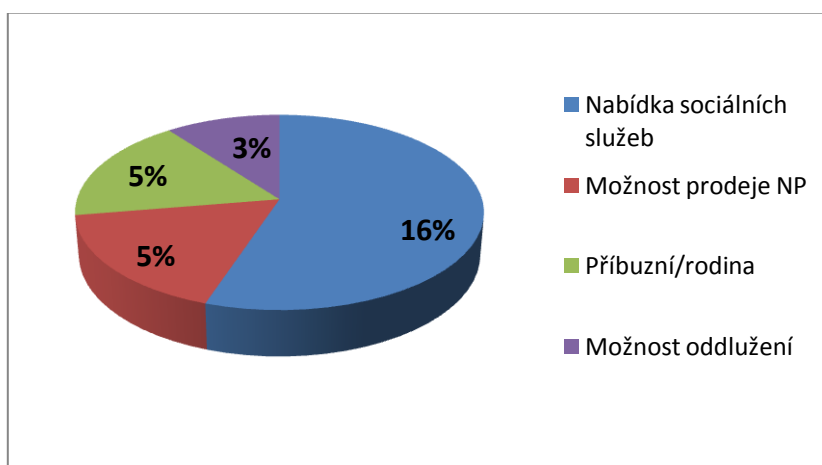
U této otázky se vyjádřilo kladně pouze 11 dotazovaných (29%) a ani jeden z nich nevyužil odpovědi ANO. Se zápornou odezvou jsem se setkala u 27 dotazovaných (71%). V následující tabulce 11 jsou znázorněny počty respondentů u jednotlivých odpovědí. Na tabulku navazuje graf 13, kde je možné vidět konkrétní vnější podněty motivující klienty ke změně životního stylu.

Tabulka 11: Vnější motivace respondentů ke změně

	Počet resp.	%
ANO	0	0%
SPÍŠE ANO	11	29%
SPÍŠE NE	13	34%
NE	14	37%

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf 13: Vnější motivace klientů – specifikace

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 11 respondentů (29%), kteří využili odpovědi SPÍŠE ANO, tedy že se částečně cítí být motivováni vnějšími podněty. Nejčastěji uváděli nabídku sociálních služeb. Klienti závislí na návykových látkách, alkoholu či herních automatech cítí motivaci v relativně dostupných možnostech léčby, která by jim napomohla ke startu nového života. Klienti, jejichž zásadním problémem je život bez přístřeší, vidí možnosti ubytování v azylových domech a eventualitě postupu až třeba k sociálnímu bytu. Tato vidina je částečně motivuje ke změně. Tuto odpověď uvedlo 6 respondentů (16%). 2 osoby (5%) uvedly jako vnější motivaci možnost prodávat Nový prostor a stejný počet osob uvedlo, že je ke změně motivuje rodina či přátelé, Jednoho z respondentů (3%) motivuje systém státu, který mu umožňuje případné oddlužení, i když za složitých podmínek.

4.2. Vzájemné vztahy vybraných otázek

Následující podkapitola je věnována znázornění vztahů mezi otázkami, které se týkají motivace a aktivity respondentů ke změně. První tabulka 12 znázorňuje vztah otázky číslo 13, kde respondenti odpovídali, zda se cítí být vnitřně motivováni ke změně jejich současné situace, a otázky číslo 12, kde odpovídali, zda svou situaci nějakým způsobem řeší. Ze znázornění tabulky vyplývá, jestli respondenti aktivně vyhledávají pomoc a zabývají se svou situací, v případě, že je ke změně vedou vnitřní pohnutky. Druhá tabulka 13 potom ukazuje vztah mezi otázkou číslo 13, týkající se vnitřní motivace, a otázkou číslo 14, týkající se motivace zvenčí. Z tabulky pak můžeme vyčíst, zda klienti, kteří se cítí být vnitřně motivováni, zároveň cítí motivaci, pomoc či povzbuzení z vnější, ať už ze strany různých institucí či svého okolí.

Tabulka 12: Otázka 13 (vnitřní motivace) – X vs. otázka 12 (řešení situace) - O

Resp.	ANO	SP. ANO	SP. NE	NE	Resp.	ANO	SP. ANO	SP. NE	NE
1	X O				20			X O	
2	X	O			21		X O		
3	X O				22	X O			
4	X O				23	X	O		
5		X O			24			X	O
6		X O			25			O	X
7	O	X			26			X	O
8	X	O			27	X	O		
9		X O			28	O	X		
10		X O			29	X O			
11				X O	30				X O
12			X	O	31			X	O
13	O	X			32	X	O		
14		X O			33		X O		
15		X O			34		X		O
16	X	O			35	O	X		
17	O	X			36			X O	
18	X	O			37		X		O
19		X O			38			X	O

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 38 respondentů, se 26 z nich (69%) vyjádřilo kladně v obou otázkách. Cítí vnitřní pohnutky ke změně svého životního stylu a zároveň pro tuto změnu něco dělají, svou situaci řeší a za tímto účelem vyhledávají pomoc. Vnitřní motivaci ke změně necítí 10 respondentů (26%) a proto pravděpodobně svou situaci ani neřeší, jak lze vyčíst z odpovědí v dotazníku. Pouze 2 z respondentů (5%) odpověděli, že se cítí být ke změně vnitřně motivováni, ale svou situaci absolutně neřeší, nevyvíjejí pro změnu žádnou aktivitu.

Tabulka 13: Otázka 13 (vnitřní motivace) – X vs. otázka 14 (vnější motivace) - O

Resp.	ANO	SP. ANO	SP. NE	NE	Resp.	ANO	SP. ANO	SP. NE	NE
1	X	O			20			X	O
2	X		O		21		X	O	
3	X	O			22	X	O		
4	X	O			23	X	O		
5		X	O		24			X	O
6		X O			25				X O
7		X	O		26			X	O
8	X		O		27	X		O	
9		X		O	28		X		O
10		X O			29	X			O
11				X O	30				X O
12			X	O	31			X	O
13		X	O		32	X		O	
14		X O			33		X O		
15		X O			34		X		O
16	X		O		35		X	O	
17		X	O		36			X	O
18	X	O			37		X	O	
19		X	O		38			X	O

Zdroj: Vlastní výzkum

Co se týče vztahu vnitřní a vnější motivace, odpovědělo v obou případech kladně celkem 11 respondentů (29%). Ty vedou ke změně vnitřní pohnutky a zároveň cítí alespoň částečnou motivaci, povzbuzení či nabídku pomoci zvenčí. Ve velmi vyrovnaném počtu a to 9 respondentů (24%) se naopak vyjádřilo k oběma otázkám

negativně. Tito dotazovaní necítí vnitřní pudy vedoucí ke změně jejich současného životního stylu a stejně tak nemají pocit motivace ze svého okolí ani z jiné strany. Nejvíce zastoupení měla kombinace, kde se respondenti cítí být vnitřně motivováni k určité změně a necítí žádnou nebo téměř žádnou motivaci zvenčí. Takto odpovědělo celkem 18 dotazovaných (48%).

5 DISKUZE

Bezdomovectví je závažným sociálním problémem, který je v dnešní době a v našem státě dle mého názoru příliš opomíjeným tématem a to veřejností, ale i odbornými institucemi. S lidmi bez domova se setkáváme každý den na ulici a pravděpodobně si ani neuvědomujeme, že právě tito lidé nemají v noci, kde spát. Myslím, že je třeba seznamovat veřejnost s dopady, které mohou různé události v našich životech mít. Je třeba brát na vědomí, že ztratit zázemí, střechu nad hlavou, prostředky na živobytí, může každý z nás stejně snadno, jako se tak stalo lidem, které vidáme na ulicích a považujeme je za dno společnosti. Zároveň je potřeba ukázat společnosti prostředky a cesty, s pomocí kterých je možné se z takovéto situace dostat nebo jak pomoci lidem, kteří se v podobné situaci ocitli.

V mé bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku příčin bezdomovectví a dále na motivaci lidí bez domova k reintegraci. Právě motivace hraje v životech těchto osob velkou roli. Ta je onou pohonnou hmotou lidského chování, udržuje v nás neklid a nutí nás ke změně stereotypů, k činnosti.(7)

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaké vnější a vnitřní faktory vedou k bezdomovectví a dále jsem se zaměřila na vnitřní a vnější faktory vedoucí lidi bez domova ke změně jejich nepříznivé životní situace.

Pro svou práci jsem zvolila kvantitativní výzkum a techniku dotazníku. Šetření jsem prováděla v Nízkoprahovém denním centru pro lidi bez domova v Brně, výzkumný soubor tedy tvořili klienti tohoto zařízení. Tuto organizaci jsem si vybrala na základě praxe, kterou jsem v centru absolvovala a která mi přirostla k srdci, a to nejen díky přátelským a milým zaměstnancům, ale především díky klientům, se kterými se mi velmi dobře pracovalo. Dotazníky jsem rozdávala osobně a každého klienta také osobně požádala o jeho vyplnění. Domnívám se, že i díky osobnímu kontaktu s respondenty činila návratnost celých 95%, tedy 38 z původních 40, což považuji u této cílové skupiny za úspěch.

Nízkoprahová denní centra slouží především k uspokojení základních potřeb klienta, kterými jsou hlavně jídlo, pití, teplo, odpočinek a základní hygiena. Až poté, když jsou tyto potřeby uspokojeny, začíná klient uvažovat a být motivován k určité změně vedoucí k soběstačnosti a reintegraci.(22) V takové chvíli pak může klient využít nabízeného poradenství a konzultace se sociálním pracovníkem, ať už se bude týkat hledání práce, vyřizování dávek, možností ubytování či jiného druhu pomoci.(12)

Jak už jsem se výše zmínila, mého výzkumu se celkově zúčastnilo 38 klientů, z nichž převážnou část tvořili muži v počtu 32 (84%) a ženy byly zastoupeny v počtu 6 (16%). Počáteční otázky šetření se týkaly identifikačních údajů, tedy pohlaví, věku, rodinného stavu a nejvyššího dosaženého vzdělání. Nejvíce zastoupenou věkovou skupinou byly osoby v rozmezí 31-45 let s 18 respondenty (48%). Nejméně zastoupenou na druhé straně byla věková kategorie osob starších 61 let, sem spadali pouze 3 klienti (8%) centra. Co se týče rodinného stavu, většina respondentů byli svobodní. Z celkového počtu se výzkumu zúčastnilo 26 svobodných (69%), 10 (26%) rozvedených osob a 2 respondenti (5%) uvedli odpověď vdovec/vdova. Nejčastěji uváděným nejvyšším dosaženým vzděláním bylo potom vzdělání základní u 14 dotazovaných (37%), hned za ním se umístilo vzdělání střední bez maturity či střední odborné s výučním listem, jež uvedlo 12 dotazovaných (34%). Středoškolsky vzdělaných respondentů bylo 10 (26%) a vysokoškolsky vzdělaní byli 2 (5%).

Dalším dotazovaným údajem mého výzkumu byla délka nepříznivé životní situace či jinak řečeno „života bez domova“. Více než polovina z dotazovaných tímto způsobem života žije v rozmezí jednoho roku až pěti let, tuto skupinu tvořilo 20 klientů (53%). Nejméně zastoupenou kategorií byli osoby takto žijící méně než 1 rok a to se 4 klienty (10%).

Jak jsem se již zmiňovala, součástí cíle mé bakalářské práce, bylo prozkoumat vnitřní a vnější faktory vedoucí k bezdomovectví. Právě na tyto faktory se zaměřovaly následující otázky mého šetření.

Pod faktory vnějšími si lze představit například politiku zaměstnanosti, bytovou politiku, postavení etnických menšin, postoj většinové společnosti k marginálním skupinám, sociální politiku státu a jiné.(19) Z mého šetření vyplývá, že pouze 6

dotazovaných (16%) se domnívá, že právě tyto vnější faktory byly příčinou vzniku jejich současné situace.

Vnitřní faktory potom vycházejí z osobnosti jedince a jeho okolí, způsobu výchovy nebo možných hendikepů, ať už duševních či tělesných.(19) Řadíme mezi ně kategorie materiální, vztahovou, osobní a institucionální.(8)

První otázka týkající se důvodů vzniku nepříznivé životní situace klientů se dotazovala na materiální příčiny. Mezi ty zařazujeme problematiku bydlení, zaměstnání, příjmů, dluhů nebo majetku.(8) Ke kladné odpovědi označující materiální faktory za příčinu způsobu života dotazovaných se přiklonilo celkově 30 klientů, tedy 79%. Konkrétními důvody poté byly ztráta zaměstnání či nezaměstnanost obecně (16 osob, tedy 42%), dluhy a exekuce, ale také ztráta bydlení. Domnívám se, že všechny tyto důvody jsou velice úzce propojeny, často se na jeden problém postupně nabalují ostatní.

Dále jsem se zabývala vztahovými faktory, do kterých řadíme vztahy v rodině, manželské problémy, narušené vztahy, rozvod, násilí, zneužívání nebo například osamělost.(3) Tyto byly označeny za příčinu „života na ulici“ celkem u 23 respondentů (60%). Nejvíce poté dotazovaní uváděli jako specifickou příčinu rozvod či partnerské problémy. Dalšími uvedenými důvody byly špatné vztahy v rodině, násilí v rodině či dokonce smrt partnera.

Mezi faktory osobní, které mohou být příčinou bezdomovectví, patří duševní či tělesné postižení, různé typy závislostí, ale i nesamostatnost apod..(8) Z celkového počtu respondentů uvedlo 24 osob (64%) osobní faktory jako příčinu vzniku jejich současné životní situace. Těmito byly především duševní či zdravotní problémy (invalidita všech stupňů, psychiatrické diagnózy, deprese), dále závislost na návykových látkách, alkoholu i hracích automatech ale také kriminální činnost.

Poslední kategorií vnitřních faktorů vedoucích ke vzniku bezdomovectví jsou faktory institucionální. Tam řadíme hlavně propuštění z ústavu, vězení či dětských domovů.(8) Institucionální faktory byly důvodem vzniku bezdomovectví u 7 dotazovaných (18%) z nichž část uvedla jako konkrétní důvod propuštění z dětského domova a druhá část propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Z výzkumu vyplývá, že nejčastěji hrají největší roli při vzniku nepříznivé životní situace nazývané bezdomovectví materiální důvody. Konkrétně pak ztráta zaměstnání či problémy spojené s neschopností najít si práci. Výše uvedené údaje mi potvrzují Hypotézu číslo 1, kterou jsem si stanovila na začátku výzkumu.

Jak ale lze dále z výsledků mého šetření vyčíst, vztahové a osobní důvody také často stojí na začátku vzniku bezdomovectví. Díky tomu, že se všichni dotazovaní mohli přiklonit ať už více či méně ke každé kategorii příčin, můžeme názorně vidět, že bezdomovectví má málokdy jen jednu konkrétní příčinu, ale často to bývá shoda více životních okolností a to jak objektivních, tak subjektivních.(12) V mnoha případech je vůbec těžké rozlišit, co byla příčina a co následek života bez domova.(20)

Po části dotazníku, která se soustřeďovala na příčiny bezdomovectví, přišla otázka, zda respondentům vyhovuje jejich způsob života. 76% tedy celkem 26 dotazovaným jejich situace nevyhovuje. Na tuto otázku navazoval zbytek dotazníku týkající se motivace ke změně.

Část mého šetření se vztahovala na vnější a vnitřní faktory vedoucí respondenty ke změně životního stylu, tedy na problematiku motivace. Vnitřní faktory představují vlastní zájmy, hodnoty a postoje člověka, zdrojem vnitřní motivace jsou hlavně potřeby a jejich uspokojování.(17) Na druhé straně vnější faktory jsou motivací přicházející v podobě určité pobídky, motivováním zevnějšku.(19)

Nejprve byli klienti dotazováni, zda svou současnou situaci řeší, dále jaké vnitřní a vnější podněty je vedou či nevedou k případné změně. Svou situaci se snaží řešit celkově 26 respondentů (68%). Mezi uvedené způsoby řešení patřila spolupráce se sociálním pracovníkem zařízení, hledání práce, registrace na úřadu práce, domlouvání léčby závislosti, prodej Nového prostoru nebo spolupráce s orgány státní správy.

Předposlední otázka mého šetření byla zaměřena na vnitřní pohnutky vedoucí klienty ke změně své situace. Kladně se vyjádřilo 28 respondentů (73%), že se cítí být motivováni. Jako své vnitřní popudy uváděli nejvíce založení rodiny, život s partnerem, potřebu zázemí, vlastního bydlení, dále je motivuje ke změně důstojný způsob života a v neposlední řadě peníze. Na otázku, zda klienti cítí nějakou motivaci zvenčí, odpovědělo kladně pouze 11 klientů. Jako vnější popudy ke změně uváděli především

nabídku sociálních služeb, ať už pro osoby bojující se závislostí nebo přímo pro osoby bez domova v podobě azylových domů až sociálních bytů. Dále se v odpovědích vyskytovala motivace ze strany příbuzných. Jeden z klientů také uvedl, že ho motivuje možnost oddlužení.

Z tabulky číslo 12 můžeme vyčíst, že 26 respondentů (68%), kteří se cítí být vnitřně motivováno, zároveň aktivně svou situaci řeší. Ať už spoluprací se sociálním pracovníkem, či s pracovními agenturami, úřadem práce nebo jinými institucemi. Co se týče vztahu vnitřní a vnější motivace, nebyla situace tak jednoznačná. Vnitřní a vnější motivaci vzájemně pociťuje pouze 11 respondentů (29%). Naopak ani vnitřně ani zevně motivovaní se necítí být 9 respondentů (24%). 18 dotazovaných odpovědělo kladně k motivaci vnitřní, ale nemají pocit motivace ze svého okolí, ani z jiné strany.

Ze zkoumaných okolností motivace klientů nízkoprahového centra lze usoudit, že se Hypotéza číslo 2, potvrdila. Pokud se lidé bez domova snaží svou situaci řešit, využívají proto pomoci druhých. V nejvíce případech využívají služeb sociálního pracovníka, institucí zabývajících se problematikou bezdomovectví či jiných státních i nestátních organizací, ale i pomoci svých přátel či příbuzných. Lze tedy předpokládat, že bez vnější pomoci by svou situaci změnit nedokázali.

Situace, v kterých se lidé bez domova nacházejí, nejsou v žádném případě jednoduché a těžko někdo z nás může soudit jejich způsob života, když nezná konkrétní okolnosti, které jejich život provázejí. Mnoho lidí se na situaci bezdomovectví dívá velmi jednoduše. Řekne si, že mají jít pracovat, když nechtějí žít na ulici, ale už tak snadno nenacházejí odpověď pro padesátiletého muže, kterého vyhodili ze zaměstnání, který nemá žádné příbuzné, kteří by mu pomohli a velmi těžce sežene práci v dnešní době konkurence mladých vysoce vzdělaných lidí, i přesto že je vyučen v oboru.

Myslím, že by stát měl poskytovat těmto lidem více možností, jak se zapojit zpět do běžného způsobu života. V mnoha případech totiž nejde o to, že by tito lidé změnu ve svých životech nechtěli, ale zkrátka nevidí možný způsob řešení.

6 ZÁVĚR

Má bakalářská práce se zabývala problematikou bezdomovectví, příčinami tohoto jevu a motivací lidí bez domova ke změně životního stylu. V úvodní části jsem popsala základní poznatky o tomto sociálně patologickém jevu, dále jsem přiblížila oblast lidské motivace a zmínila jsem také možnosti sociální práce s touto cílovou skupinou.

Cílem mé práce bylo zjistit, jaké jsou vnitřní a vnější faktory vedoucí k bezdomovectví a dále byly v pozornosti vnitřní a vnější faktory, které osoby bez domova vedou ke změně své situace.

Pro praktickou část jsem zvolila kvantitativní výzkum, metodu dotazování, techniku dotazníku. Výzkumný soubor tvořilo 38 klientů Nízkoprahového denního centra v Brně.

Z výsledků mého šetření vyplynulo, že mezi nejčastější vnitřní faktory vedoucí k bezdomovectví patří materiální příčiny, zahrnující ztrátu zaměstnání, ztrátu bydlení, dluhy a exekuce, z nichž ztráta zaměstnání měla největší četnost. Dalšími vnitřními faktory jsou také příčiny vztahové, jako je rozvod, rozpad partnerství, násilí, nebo špatné vztahy v rodině. V neposlední řadě jsou to také příčiny osobní (duševní či tělesné postižení, závislosti, kriminalita) a institucionální (propuštění z dětského domova nebo výkonu trestu odnětí svobody). Za vnější příčinu lze považovat špatnou politiku státu.

Další část výzkumu pokládala otázku vnitřních a vnějších faktorů motivujících lidí bez domova ke změně své životní situace. Z výsledků vyplynulo, že vnitřně nejvíce tyto osoby motivuje touha po založení rodiny, zázemí, důstojném životě a penězích. Za vnější motivaci považují nabídku sociálních služeb, možnost prodeje Nového prostoru nebo své příbuzné a rodinu.

Na začátku výzkumu byla stanovena Hypotéza číslo 1: Hlavní příčinu bezdomovectví tvoří ztráta zaměstnání. Tato hypotéza se potvrdila na základě četnosti odpovědí u otázky číslo 6 v porovnání s otázkami 7 – 10.

Dále byla stanovena Hypotéza číslo 2: Bezdomovci nejsou schopni bez vnější pomoci změnit svůj životní styl. Tato hypotéza se potvrdila na základě otázek 12 – 14 v porovnání četností otázek 13 versus 12 a otázek 13 versus 14.

Tato bakalářská práce by mohla být využita k rozšíření povědomí o této problematice pro veřejnost, především v otázce příčin, jako prevence sociálně patologických jevů, které se mohou objevit v životě každého z nás. Dále by výsledky mého výzkumu mohly posloužit jako zpětná vazba organizacím zabývajícím se touto problematikou. Zařízení pro lidi bez domova by tuto práci mohla vzít jako prvotní signál k vytvoření nějakého motivačního systému pro své klienty.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ADAIR, J. *Efektivní motivace*. Praha: Alfa Publishing, 2004. ISBN 80-86851-00-1.
2. ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-14073.
3. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky, 2004. ISSN 1213-8096.
4. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 978-80-246-1966-8.
5. DOBIÁŠOVÁ, BROŽA. Motivační trénink. In KALINA, K. a kolektiv, *Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup*. Praha: Úřad vlády ČR, 2003. ISBN 80-86734-05-6.
6. ETHOS Typology on Homelessness and Housing Exclusion. In: *FEANTSA* [online] © 2011 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://feantsa.org/spip.php?article120&lang=en>
7. HARTL, P. HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
8. HRADECKÁ, V. HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

9. HRADECKÝ, I. a kol. *Definice a typologie bedomovství*. Praha: Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.
10. Informace o Feantse: Co je to FEANTSA. In: *Sdružení azylových domů ČR, o.s.* [online] 2012 [cit. 2013-03-28]. Dostupné z: <http://azylovedomy.cz/feantsa/informace-o-feantse/>
11. KAJANOVÁ, A. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: etnické, marginální a rizikové skupiny*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. ISBN 80-7394-181-3.
12. MAREK, J. STRNAD, A. HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.
13. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.
14. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální služby*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-310-9.
15. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
16. MILLER, W. R. ROLLNICK, S. *Motivační rozhovory: příprava lidí ke změně závislého chování*. Tišnov: Sdružení Scan, 2004. ISBN 80-86620-17.
17. NAKONEČNÝ, M. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0592-7.
18. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1680-5.

19. NAKONEČNÝ, M. *Základy psychologie*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-06899.
20. PRŮDKOVÁ, T. NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
21. REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
22. SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In: MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005. s. 315-330. ISBN 80-7367-002-X.
23. SAUNDERS, TOWERS, WILKINSON. Motivace a závislá chování: Teoretické hlediska. In ROTGERS, F. a kol. *Léčba drogových závislostí*. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-836-9.
24. Sociální vyloučení (exkluze). In: *Programy sociální integrace* [online] 2011 [cit. 2013-07-18]. Dostupné z: http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=763:socialni-vyloueni-exkluze&catid=550:h1-slovniek-pojm&Itemid=339
25. ŠTĚCHOVÁ, M. LUPTÁKOVÁ, M. KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. ISBN 978-80-7338-069-4.
26. VACÍNOVÁ, Tereza. Problematika bezdomovectví. In: *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E.Purkyně, 2006, s. 128-140. ISBN 80-7044-769-9.

27. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.

28. VĚTROVEC, M. Práce na motivaci ke změně chování s klienty na ulici. In KOLEKTIV AUTORŮ. *Kontaktní práce*. Praha: Česká asociace streetwork o.s., 2007, s. 189-197. ISBN 978-80-254-4001-8.

29. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách

30. ŽIŽKOVÁ, J. KOTÝNKOVÁ, M. Chudoba a sociální vyloučení. In: KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-7357-050-5.

8 KLÍČOVÁ SLOVA

Bezdomovectví

Příčiny bezdomovectví

Motivace

Sociální práce

Sociální služby

9 PŘÍLOHY

Příloha č.1 – Dotazník

Dotazník

Vážení respondenti,

jmenuji se Anne Cejpvá a jsem studentkou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích oboru Prevence a rehabilitace sociální patologie. Tímto bych Vás chtěla požádat o vyplnění dotazníku týkajícího se mého výzkumu k bakalářské práci. Výzkum je zaměřen na okolnosti, které Vás dovedli k současnému způsobu života a zároveň na vnitřní a vnější faktory, které Vás motivují k případné změně Vaší situace. Veškeré informace, které v dotazníku uvedete, jsou anonymní a budou použity pouze k účelům mého výzkumu. V případě nepochopení kterékoliv z otázek, se na mě obraťte. Ráda Vám Vaše dotazy zodpovím. Předem Vám děkuji za vyplnění.

1. Pohlaví

- a) muž b) žena

2. Věk

- a) 18 – 30 let b) 31 – 45 let c) 46 – 60 let d) 61 let a více

3. Rodinný stav

- a) svobodný b) vdaná/ženatý c) rozvedená/ý d) vdova/vdovec

4. Nejvyšší dosažené vzdělání

- a) základní b) střední bez maturity / vyučen
c) střední s maturitou d) vysokoškolské

5. Jak dlouho se nacházíte ve Vaší současné situaci (bezdomovectví)?

- a) méně než 1 rok b) 1 – 5 let c) 5 – 10 let d) více než 10 let

V následujících otázkách, prosím, využijte k odpovědi škálu nacházející se pod každou otázkou. V případě, že s výrokem naprosto souhlasíte – uveďte ANO, pokud souhlasíte jen částečně – uveďte SPÍŠE ANO, pokud si nejste jisti – uveďte SPÍŠE NE a pokud naprosto nesouhlasíte – uveďte NE. V případě některých otázek svou odpověď upřesněte.

6. Příčinou vzniku mé současné životní situace byly problémy materiální (ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, dluhy apod.)

a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), které konkrétně:.....

7. Příčinou vzniku mé současné životní situace byly problémy vztahové (problémy v rodině, manželské problémy, narušené vztahy, rozvod, násilí, zneužívání apod.)

a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), které konkrétně:.....

8. Příčinou vzniku mé současné životní situace byly problémy osobní (duševní či tělesné postižení, závislost, nesamostatnost apod.)

a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), které konkrétně:.....

9. Příčinou vzniku mé současné životní situace byly problémy institucionální (propuštění z ústavu, vězení, dětského domova apod.)

a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), které konkrétně:.....

10. Za příčinu vzniku mé životní situace považuji špatnou politiku státu.

a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

11. Způsob života, kterým momentálně žiji, mi vyhovuje.

- a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

12. Svou současnou životní situaci se snažím momentálně řešit (hledám si práci, spolupracuji se sociálním pracovníkem, jsem registrovaný na úřadě práce apod.)

- a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), jak konkrétně:.....

13. K případné změně mé životní situace mě vedou vnitřní pohnutky (touha po penězích, založení rodiny, vlastní bydlení apod.)

- a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), které konkrétně:.....

14. K případné změně mé životní situace se cítím být motivován vnějšími podněty (ze strany nízkoprahového zařízení, ze strany města, ze strany státu apod.)

- a) ANO b) SPÍŠE ANO c) SPÍŠE NE d) NE

Pokud ANO (nebo SPÍŠE ANO), jak konkrétně:.....